

زنگ‌های خطر کاهش رشد جمعیت نواخته شد

پنجره جمعیتی؛ آخرین امید

گزارش

زنگ‌های خطر کاهش نرخ رشد جمعیت و افزایش سالمندی در کشور از سال‌های پیش نواخته شده و ضرورت برنامه‌ریزی منسجم برای حل مسأله وجود دارد. چالش جمعیتی، موضوعی در هم تنیده است که نگاه یک‌بعدی به آن چاره‌ساز نخواهد بود و رفع آن نیازمند پیوستگی همه‌جانبه‌ای ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است.

متوسط رشد سالانه جمعیت کشور از ۳٫۹ درصد در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ به ۰٫۷ درصد در سال ۱۴۰۰ رسیده است. به دنبال این کاهش، افزایش سالمندی نیز در کشور با شتاب ادامه دارد و پیش‌بینی می‌شود در ۲۰ سال آینده، جمعیت سالمندان از ۱۰ درصد کنونی به ۲۰ درصد برسد. از این رو مسأله جمعیتی از مباحثی است که نیاز به مداخلات تدبیرانه برای رفع مشکل دارد و «سیاست‌های کلی جمعیت» که از سوی رهبر معظم انقلاب در سال ۱۳۹۳ ابلاغ شد از مهمترین راهبردهای رفع چالش جمعیتی به شمار می‌رود. همچنین رهبر انقلاب در پیام اخیر به فعالان حوزه جمعیت، تلاش برای افزایش نسل و جوان شدن نیروی انسانی کشور و چاره‌جویی برای نجات کشور از آینده هولناک پیری جمعیت را سیاستی حیاتی و از ضروری‌ترین فرائض دانستند. پیش از این نیز رهبر معظم انقلاب در مردادماه سال ۱۳۹۰ طی سخنانی، رسمی و علنی به موضوع «جمعیت» و لزوم مقابله با سیاست‌های «تحدید نسل» اشاره و تأکید کردند که «هر اقدام و تدبیری برای کم کردن جمعیت باید پس از ۱۵۰ میلیون نفر صورت بگیرد.» ابلاغ «سیاست‌های کلی خانواده» در سال ۱۳۹۵ و نیز قوانین «تسهیل ازدواج جوانان» و «قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت» تصویب‌شده در مجلس، از دیگر قوانین بالادستی جمعیتی به شمار می‌رود.

مروری بر روند جمعیت ایران

مروری بر روند جمعیت در ایران، اهمیت پرداخت به مسائل جمعیتی را بهتر میسر می‌کند. بررسی‌ها نشان می‌دهد در ایران همگام با فراز و نشیب‌های سیاست‌های جمعیتی، رشد جمعیت نیز تغییر یافته است. به این ترتیب که با اعمال برنامه‌های تنظیم خانواده رشد جمعیت کشور از سال ۱۳۴۶ تا شروع انقلاب اسلامی روندی کاهنده داشت؛ ناگهان پس از انقلاب اسلامی با اجرای سیاست‌های

تشویق مولید رشد جمعیت افزایش یافت، به طوری که در دهه ۱۳۵۵ به یکباره به رشدی نزدیک به چهار درصد رسید که در تاریخ کشورمان بی‌سابقه بوده است. پس از آن مجدداً با سر گرفتن سیاست‌های تنظیم خانواده از سال ۱۳۶۸ به بعد رشد جمعیت کشور کاهش یافت؛ به این ترتیب که رشد سالانه جمعیت کشور از ۳٫۹ درصد در دهه ۱۳۶۵-۱۳۵۵ به ۱٫۶۱ درصد در دهه ۱۳۷۵-۱۳۶۵ رسید. همچنین در دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰ متوسط رشد سالانه جمعیت کشور به ۱٫۲۴ درصد رسیده است. روند کاهشی جمعیت، پارا از این نیز فراتر گذاشته است؛ ۱۴۰۰ تا ۱۵ سال آینده ۷ میلیون و ۳۹۱ هزار نفر افزایش یابد و به این ترتیب، روند رشد جمعیت از ۰٫۷۷ درصد در سال ۱۴۰۰ به ۰٫۳۶ درصد در سال ۱۴۱۵ خواهد رسید.

جوان‌سازی جمعیت و توسعه ملی

بی‌شک پدیده کاهش زادوولد در آینده‌ای نزدیک سبب کوچکتر شدن جمعیت جوان و افزایش سالمندی و کهنسالی خواهد شد و پیر شدن جمعیت تهدیدی جدی برای توسعه کشور تلقی می‌شود؛ زیرا نیروی محرکه جوامع را جوانان تشکیل می‌دهند که ضمن بر خور داری از توانمندی‌های جسمانی دارای توانمندی‌های اندیشه‌ای بود و با ایده‌های نوین و پویا می‌توانند سبب ایجاد تحول در مناسبات گوناگون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و... شوند. همچنین ابعاد دیگری نظیر سلامت جمعیت، بهداشت و باروری، توانمندسازی زنان و حمایت‌های بین‌النسلی نیز به‌طور قوی متأثر از پویایی جمعیت است. بنابراین می‌توان گفت، نرخ رشد جمعیت اصل مهم در برنامه‌ریزی‌ها در دستیابی به توسعه کشور در بخش‌های مختلف است و نیروی انسانی جوان و توانمند نقش اساسی در تقویت و توسعه جوامع داشته و بی‌توجهی به آن، کشور را از مسیر توسعه دور می‌کند.

افزایش تدریجی سالمندان

یکی دیگر از مسائل جمعیتی کشور پدیده سالمندی است. چندین سال است که چراغ هشدار افزایش جمعیت سالمند در کشور روشن شده و کاهش شمار ازدواج‌ها و نرخ مولید، اصلی‌ترین مقصر ایجاد این پدیده به شمار می‌رود. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد ساختار سنی جمعیت ایران از یک ساختار کاملاً جوان در سال‌های بعد از ۱۴۳۰ به یک ساختار سالخورده تغییر خواهد کرد. در مطالعات جمعیت‌شناختی، سالمندی جمعیت به این معناست که نسبت افراد سالخورده به کل جمعیت در حال افزایش باشد. به عبارت دقیق‌تر، جمعیت روه به سوی سالمندی، جمعیتی است که بین ۷ تا ۱۴ درصد آن جمعیت را گروه‌های سنی ۶۵ ساله و بیشتر تشکیل دهند. این نسبت در جامعه سالمند بین ۱۴ تا ۲۰ درصد و در جامعه سالخورده ۲۰ درصد و بیشتر است. در حال حاضر حدود ۱۰ درصد جمعیت کشور را سالمندان تشکیل می‌دهد که نسبت به ۴۰ سال قبل دو برابر شده است. این در حالی است که دو برابر شدن جمعیت سالمندی بعدی، یعنی از ۱۰ به ۲۰ درصد فقط ۲۰ سال طول خواهد کشید. سونامی سالمندی در کشور، بسیاری از مسائل دیگر را با خود همراه خواهد داشت؛ از جمله اینکه سالمندی با تغییرات فیزیولوژیکی، روانی و اجتماعی بسیاری همراه است که در صورت آگاهی نداشتن فرد از بیماری‌های این دوران ممکن است منجر به از کار افتادگی و کاهش طول عمر در افراد شود. در حال حاضر تخمین زده می‌شود که ۸۰ درصد افراد بالای ۶۵ سال حداقل از یک بیماری مزمن و ۵۰ درصد آنان از دو بیماری مزمن رنج می‌برند. همچنین پدیده سالمندی با کاهش جمعیت فعال همراه است و این مسأله از یک طرف سبب کاهش رشد اقتصادی کشورها شده و از سوی دیگر هزینه‌های گزاف و جدیدی را برای نظام سلامت و بیمه‌ها برای اقدامات مراقبتی و درمانی سالمندان ایجاد می‌کند.

پنجره جمعیتی هنوز باز است

مسائل حوزه جمعیتی و نجات از ورطه کاهش جایگزینی جمعیت، نیازمند رسیدگی فوری و بهره‌برداری از فرصت‌های موجود است. در حال حاضر پنجره جمعیتی کشور را نیروهای فعال تشکیل می‌دهد و ۲۵ درصد جمعیت کنونی در سن فعالیت قرار دارند. این پنجره فرصتی است که کشور برای پیشگیری از کاهش و پیر شدن جمعیت در اختیار دارد؛ پنجره جمعیتی از سال ۱۳۸۵ شروع شده و در سال ۱۴۳۵ بسته خواهد شد. چنانچه در این فاصله امکان نرخ باروری و زادآوری به حدی که مورد نیاز است، انجام نشود برای جبران آن حداقل ۱۰۰ سال دیگر نیاز خواهد بود که در وضعیت کنونی قرار بگیریم. گفته می‌شود اگر هر خانم در سنی که می‌تواند بچه بیاورد بتواند ۵٫۲ فرزند به دنیا آورد به اندازه‌ای که نیاز باشد بچه متولد می‌شود و کشور به سمت کاهش جمعیت و پیر شدن نمی‌رود، اما اگر این عدد محقق نشود جمعیت به سمت کاهش و پیری پیش می‌رود. بنابراین اگر از فرصت باقی‌مانده به درستی استفاده شود، امکان جایگزینی جمعیت فراهم شده و مسیر نزولی آن کاهش می‌یابد. در غیر این صورت سرعت کاهش نرخ باروری سبب می‌شود تا در چند سال آینده نه‌تنها فرصت‌ها از دست برود، بلکه کاهش جمعیت روزافزون، تداوم یابد. این مسأله سبب شده تا مسئولان نگاه ژرف‌تری نسبت به پدیده جمعیت داشته باشند؛ در آخرین جلسه ستاد ملی جمعیت که در اواخر اردیبهشت‌ماه امسال برگزار شد، نسبت به اجرای تمامی مواد قانونی مصوب مجلس در خصوص جوانی جمعیت از سوی همه دستگاه‌ها به‌طور جدی تأکید شد. علاوه بر آن توجه به زیرساخت‌های افزایش جمعیت در جامعه نیز بسیار مهم است؛ ایجاد اشتغال، بر خور داری از امنیت شغلی و رفاه اقتصادی نقش‌اسای در تشویق جوانان به ازدواج و فرزندآوری دارد؛ از سوی دیگر تسهیل در دسترسی به درمان و نیز گسترش پوشش بیمه‌ای جوانان، می‌تواند نقطه‌اتکانه آنان در دسترسی به نیازهای درمانی خود و اعضای خانواده‌شان باشد.

زهراتوسلی

روزنامه‌نگار

مسائل حوزه

جمعیتی و نجات از ورطه کاهش جایگزینی جمعیت، نیازمند رسیدگی فوری و بهره‌برداری از فرصت‌های موجود است

نکته

تمهیدات تأمین اجتماعی برای جوانی جمعیت

کارشناس متخصص مامایی و مدیریت بیمارستانی سازمان تأمین اجتماعی، یکی از اقدامات مهم تأمین اجتماعی را در راستای اجرای قانون حمایت از خانواده و جوانی جمعیت، علاوه بر برنامه‌های متنوع زایمان‌های بدون درد از جنبه‌های تشویقی، ارائه خدمات مشاوره فرزندآوری در مراکز سرپایی تأمین اجتماعی برشمرد که این خدمات از سال‌ها پیش و از مراحل نخست مطرح شدن افزایش جمعیت در کشور تاکنون ارائه می‌شود. مریم خادم احمدآبادی با بیان اینکه در مراکز ملکی تأمین اجتماعی برای ترویج زایمان به‌ویژه از نوع طبیعی اقدامات گوناگونی انجام شده است، افزود: «در این مراکز ضمن استانداردسازی بلوک‌های زایمان، انواع روش‌های نوین زایمان از جمله فیزیولوژی و... ارائه می‌شود.» وی با اشاره به سیاست‌های ترویج زایمان طبیعی، اظهار کرد: «تأمین اجتماعی برای کاهش زایمان‌های غیرطبیعی (سزارین) که دارای بار مالی تحمیلی است و نیز برای کاهش عوارض این نوع زایمان برای مادر و نوزاد، برنامه‌ریزی‌های متنوعی را طراحی و عملیاتی کرده است؛ از جمله اینکه عملکرد مراکز بررسی و سیاست‌های تشویقی برای آن دسته از مراکز که زایمان‌های بدون عارضه را انجام می‌دهند در نظر گرفته می‌شود. زایمان‌های بدون عارضه نیز شامل زایمان طبیعی و سزارین‌های مورد پزشکی است.» کارشناس متخصص مامایی و مدیریت بیمارستانی سازمان تأمین اجتماعی، گفت: «همچنین ارائه خدمات زایمان بدون درد نیز از دیگر موارد است؛ می‌توان گفت در صدر درصدها مراکز ملکی تأمین اجتماعی انواع روش‌های بی‌دردی زایمان انجام می‌شود. یکی از این روش‌ها به صورت دارویی است که زیر نظر متخصصان بی‌هوشی یا متخصصان زنان و زایمان ارائه می‌شود.» خادم‌احمدآبادی با اشاره به زایمان بدون درد فیزیولوژیک به‌عنوان یکی دیگر از روش‌های ترویج زایمان طبیعی، تصریح کرد: «روش‌هایی مانند استفاده از ارومانتری (رایحه‌درمانی و استفاده از بخور و معطرها که سبب آرامش مادر می‌شود)، موسیقی درمانی، زایمان در آب و... از جمله این روش‌ها به شمار می‌رود.» وی با اشاره به ارائه خدمات مشاوره فرزندآوری در مراکز ملکی به عنوان یکی از اقدامات مهم تأمین اجتماعی که منطبق بر اجرای قانون «حمایت از خانواده و جوانی جمعیت»، افزود: «تأمین اجتماعی از سال‌های گذشته با مطرح شدن ضرورت افزایش جمعیت، مراکز مشاوره فرزندآوری را در مراکز سرپایی ایجاد کرد که بر اساس آن خدمات مشاوره‌ای و آموزشی از مراحل پیش از بارداری، بارداری و زایمان در کنار مشاوره‌های سلامت خانواده به صورت رایگان به بیمه‌شدگان ارائه می‌شود.» کارشناس متخصص مامایی و مدیریت بیمارستانی سازمان تأمین اجتماعی در خصوص میزان افزایش یا کاهش آمار زایمان، افزود: «با توجه به بحران کرونا، امکان مقایسه آماری در حال حاضر وجود ندارد؛ اما می‌توان گفت حتی در دوران کرونا نیز سهیم مراکز درمانی تأمین اجتماعی از مجموع زایمان‌هایی که در بیمارستان‌های ملکی اتفاق می‌افتاد، تقریباً ثابت بود و این نشان می‌دهد که حتی در فشار کاری متأثر از کرونا، کادر زنان و زایمان و مامایی توانستند خدمات خوبی را ارائه دهند.»